

ROZDZIAŁ 10.

Geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna w świetle funkcjonowania Rady Doskonałości Naukowej pierwszej kadencji (lata 2019–2023)

Tomasz Kaczmarek
Tomasz Komornicki
Paweł Swianiewicz

Streszczenie: Ustanowienie w 2018 r. geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej jako autonomicznej dyscypliny naukowej stało się kolejną okazją do podjęcia dyskusji nad jej pozycjonowaniem wśród innych dyscyplin, szczególnie wśród nauk społecznych. Jednym z istotnych kryteriów owego pozycjonowania jest aspekt instytucjonalny. Od 2019 r. przedstawiciele utworzonej dyscypliny zostali członkami Rady Doskonałości Naukowej, organu państwowego działającego na rzecz rozwoju kadry naukowej. Prace statutowe ww. instytucji oraz refleksje przedstawicieli dyscypliny wynikające z procedowania spraw o nadanie stopnia doktora habilitowanego i tytułu profesora, stanowią główną treść niniejszego opracowania.

Wprowadzenie

Geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna jako dyscyplina nauki w dziedzinie nauk społecznych funkcjonuje od 1 października 2018 r.²³ Tym samym wzrosła ranga dawnej geografii społeczno-ekonomicznej, nie tylko poprzez poszerzenie jej zakresu o gospodarkę przestrzenną, dotąd uważaną przede wszystkim za naukę praktyczną o przewadze badań stosowanych nad poznawczymi [Chojnicki, 1990], ale także poprzez jej instytucjonalne zrównanie z innymi dyscyplinami, nie tylko nauk społecznych. Fakt ten Profesor Tadeusz Strykiewicz uznał wprost za moment zwrotny na ścieżce rozwoju geografii społeczno-ekonomicznej w Polsce, który w koncepcji zależności od ścieżki (*path dependence*) określa się jako moment krytyczny [Strykiewicz, 2020]. Zgodnie z założeniami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, jednym z celów nowej klasyfikacji nauki w Polsce było jej silniejsze odniesienie do klasyfikacji światowych. Klasyfikacja nauki wg Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) wśród 40 dyscyplin naukowych wyodrębnia bowiem geografie społeczną i ekonomiczną (*social and economic geography*) w dziedzinie nauk społecznych (*social sciences*), podczas gdy geografia fizyczna jest jedną z subdyscyplin nauk o Ziemi i środowisku (*Earth and related environmental sciences*) w dziedzinie nauk przyrodniczych (*natural sciences*).

Wydzielenie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej (dalej GSEiGP) jako odrębnej dyscypliny naukowej w dziedzinie nauk społecznych z jednoczesnym rozdzieleniem geografii człowieka od geografii fizycznej, stworzyło szansę, ale i zagrożenia, zarówno dla nowej dyscypliny, jak i dyscyplin pokrewnych [szerzej zob. Strykiewicz, 2020]. Kwestie takie, jak integralność geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej, jej miejsce w naukach społecznych, relacje z innymi dyscyplinami społecznymi, czy wreszcie instytucjonalne aspekty funkcjonowania nowej dyscypliny, to najważniejsze problemy, wobec których stanęła geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Tym samym zrealizował się postulat Profesora Andrzeja Lisowskiego [2012], aby współczesna geografia osiągnęła etap ponownej reintegracji, w której warunkiem niezbędnym jest większa suwerenność geografii społeczno-ekonomicznej. Potwierdziły się także opinie, że wzrastająca stopniowo przewaga elementów ekonomicznych sprawia, że geografia ekonomiczna staje się coraz bardziej nauką [Domański, 1982], a w ostatnich latach także zbliża się nie tylko do ekonomii, ale także do politologii, nauk o zarządzaniu i socjologii. Wśród pozytywnych efektów pojawienia się nowej dyscypliny w systemie nauk Strykiewicz

²³ Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych [Dz.U. z 2018 r. poz. 1818] zastąpionym przez rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych [Dz.U. z 2022 r. poz. 2202].

[2020] wymienia między innymi silniejsze instytucjonalne reprezentowanie naukowców w powstałej w 2019 r. Radzie Doskonałości Naukowej (RDN).

W publikacji uświetniającej Jubileusz 70-lecia urodzin prof. dr. hab. Tadeusza Stryjakiewicza nie może zatem zabraknąć spojrzenia na rangę wyemancypowanej dyscypliny przez pryzmat funkcjonowania jej w Radzie Doskonałości Naukowej pierwszej kadencji (2019–2023). I to z kilku powodów. Po pierwsze, Profesor Tadeusz Stryjakiewicz reprezentował geografię społeczno-ekonomiczną w instytucji poprzedzającej obecną Radę, czyli w Centralnej Komisji do Spraw Tytułów i Stopni Naukowych (dalej CKdSSiT), uczestnicząc w procedowaniu postępowań habilitacyjnych i profesorskich, jak i w procedurach odwoławczych²⁴. Po drugie, Profesor Stryjakiewicz był jednym z inicjatorów i propagatorów wydzielenia geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. To m.in. CKdSSiT stanowiskiem swojej sekcji nauk ekonomicznych z 10 października 2017 r. podkreśliła istnienie ważkich argumentów za wydzieleniem dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Po trzecie, Profesor Stryjakiewicz będąc znakomitym kontynuatorem tworzonej przez dziesięciolecia poznańskiej szkoły geografii Profesora Zbyszko Chojnickiego, należy do najwybitniejszych postaci geografii społeczno-ekonomicznej, kreujących jej dorobek na przełomie XX i XXI w. Nie ma zatem lepszej okazji, aby w monografii dedykowanej Profesorowi Tadeuszowi Stryjakiewiczowi, odnoszącej się do wyzwań i perspektyw geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej, jeden z rozdziałów poświęcić problematyce pozycjonowania dyscypliny w kontekście prac Rady Doskonałości Naukowej pierwszej kadencji.

W kolejnych częściach podjęto takie kwestie, jak podstawy prawne i struktura organizacyjna Rady Doskonałości Naukowej, jej skład i zakres zadań w pierwszej kadencji, wreszcie charakterystyka postępowań nadania stopnia doktora habilitowanego i tytułu profesora w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Opis funkcjonowania dyscypliny GSEiGP w strukturach RDN uzupełniają refleksje autorów, członków RDN w kadencji 2019–2023.

²⁴ Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów – centralny organ administracji publicznej działający na podstawie ustawy z 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (uchylonej 1 października 2018 r.). W kadencji 2017–2020 Komisja składała się z 228 członków. Formalnie postępowania habilitacyjne i profesorskie w dyscyplinie geografia były procedowane w Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów w sekcji V, tj. Nauk Matematycznych i Fizycznych, Chemicznych i Nauk o Ziemi, jednak sprawy z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej były przekazywane do procedowania w sekcji II Nauk Ekonomicznych. Tego rodzaju rozwiązanie, funkcjonujące przez wiele lat na zasadzie słabo sformalizowanej umowy w ramach CKdSSiT, budziło jednak szereg wątpliwości, także z prawnego punktu widzenia [zob. Stryjakiewicz, 2020]. W VII kadencji CKdSSiT geografię społeczno-ekonomiczną reprezentował prof. dr hab. Andrzej Lisowski (2011–2014), w VIII i IX kadencji (2014–2020) prof. dr hab. Tadeusz Stryjakiewicz [Centralna Komisja..., 2020].

Rada Doskonałości Naukowej – organizacja i zasady działania

Radę Doskonałości Naukowej powołała *Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Jej zadaniem stało się dbanie o najwyższe standardy jakości działalności naukowej wymagane do uzyskania stopni naukowych, stopni w zakresie sztuki i tytułu profesora. Od stycznia 2021 RDN zastąpiła Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów, przyjmując także zakres spraw, szczególnie odwoławczych, które CKdSSiT nie zdążyła zakończyć²⁵.

W skład Rady weszło po 3 przedstawicieli każdej dyscypliny naukowej, w tym po raz pierwszy geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarki przestrzennej. Wybory do Rady odbyły się dniami 12–30 kwietnia, a ich wynik ogłoszono 23 maja 2019 r. Lista osób uprawnionych do głosowania uwzględniała zasady określone w art. 233 ust. 6. ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce [Dz.U. 2018 poz. 1668] oraz §15 ust. 2 pkt. 2) statutu Rady Doskonałości Naukowej. Zgodnie z art. 233 ust. 6. Ustawy uprawnione do głosowania były osoby:

- posiadające stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora,
- reprezentujące dyscyplinę, którą reprezentuje kandydat.

Dane osób uprawnionych do głosowania były pobierane do systemu WYBORY RDN z systemu POL-on. Prawo do głosowania na członków RDN miało ponad 28 tys. osób. Frekwencja wyborcza w 2019 r. wyniosła 63%. W dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna w 2019 r. uprawnionych do głosowania było 290 osób (deklarujące co najmniej w 50 % przynależność do dyscypliny), z których chęć kandydowania do RDN pierwszej kadencji zgłosiło 6 osób²⁶. W wyniku głosowania samodzielni pracownicy nauki (194 głosujących), jako przedstawiciele dyscypliny w RDN, wybrali trzech reprezentantów, autorów niniejszego opracowania. Kadencja Rady rozpoczęła się 1 czerwca 2019 i zakończyła 31 grudnia 2023 r.

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce w art. 235. stanowi, że RDN działa przez swoje organy, którymi są: a) przewodniczący; b) prezydium (przewodniczący, sekretarz RDN oraz przewodniczący zespołów). Pierwszym

²⁵ Rada Doskonałości Naukowej, w ramach swojej działalności ustawowej, rozpatruje także sprawy toczące się w następstwie prawnym Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, w tym: wnioski o nadanie tytułu profesora, odwołania od uchwał odmawiających nadania stopni doktora i doktora habilitowanego, wnioski o ponowne rozpatrzenie sprawy przyznania uprawnień do nadawania stopni naukowych; zażalenia na postanowienia, ponaglenia na przewlekłe prowadzenie sprawy lub bezczynność.

²⁶ Kandydatami do reprezentowania dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna w RDN I kadencji byli profesorowie (w nawiasie oddana liczba głosów): Tomasz Władysław Komornicki – IGiPZ PAN (114), Tomasz Ignacy Kaczmarek – UAM (89), Paweł Krzysztof Swianiewicz – UW (77) oraz Daniela Wanda Szymańska – UMK (70), Ewa Maria Kucharska-Stasiak – UŁ (49), Ryszard Kazimierz Żróbek – UWM (33).

przewodniczącym Rady został prof. Grzegorz Węgrzyn, na stanowisko to 4 czerwca 2019 mianował go minister nauki i szkolnictwa wyższego Jarosław Gowin.

W myśl zapisów ustawy, RDN tworzy zespoły działające w ramach dziedzin, w skład których wchodzi członkowie RDN. Statut Rady Doskonałości w § 2. 1. precyzuje ich liczbę stanowiąc, że w ramach RDN działają zespoły do spraw:

- nauk humanistycznych;
- nauk inżynierjno-technicznych;
- nauk medycznych i nauk o zdrowiu;
- nauk rolniczych;
- nauk społecznych;
- nauk ścisłych i przyrodniczych;
- nauk teologicznych;
- sztuki.

Tym samym w kadencji 2019–2023 141 członków RDN reprezentowało 47 dyscyplin. Dyscyplina geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna stała się częścią Zespołu V Nauk Społecznych, w którego skład weszło 11 dyscyplin, reprezentowanych przez 33 przedstawicieli. Były to następujące dyscypliny: ekonomia i finanse, geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, nauki o bezpieczeństwie, nauki o komunikacji społecznej i mediach, nauki o polityce i administracji, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki prawne, nauki socjologiczne, pedagogika, prawo kanoniczne, psychologia.

W kadencji 2019–2023 pracom Zespołu Nauk Społecznych przewodniczył prof. dr hab. Krzysztof Jajuga z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Funkcję zastępcy przewodniczącego pełniła prof. dr hab. Iwona Hofman z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

W myśl art. 238. 1. ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce do zadań RDN należy:

- podejmowanie czynności w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego;
- rozpatrywanie odwołań od decyzji o odmowie nadania stopnia doktora oraz zażaleń na postanowienia o odmowie dopuszczenia do obrony;
- rozpatrywanie odwołań od decyzji o odmowie nadania stopnia doktora habilitowanego;
- podejmowanie czynności w postępowaniu w sprawie nadania tytułu profesora,
- sprawowanie nadzoru nad podmiotami doktoryzującymi i podmiotami habilitującymi w zakresie zgodności z prawem.

Dokonywaniem oceny formalnej składanych wniosków w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego oraz w sprawie nadania tytułu profesora, innych podań a także przygotowywaniem projektów aktów administracyjnych zajmowało się Biuro Rady Doskonałości Naukowej, którego dyrektorem w I kadencji RDN był dr Jerzy Deneka.

Zadania Zespołu określił § 9. 1. Statutu RDN. Zespół:

1. dokonuje wyboru przewodniczącego zespołu i jego zastępcy;

2. wskazuje kandydatów na recenzentów i przekazuje wniosek w tym zakresie do prezydium RDN;
3. wyraża opinie w sprawach:
 - a) wniosków o wszczęcie postępowania w sprawie nadania tytułu profesora,
 - b) zażaleń na postanowienia o odmowie dopuszczenia do obrony rozprawy doktorskiej oraz zażaleń na postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania w sprawie nadania tytułu profesora,
 - c) odwołań od decyzji o odmowie nadania stopnia naukowego doktora albo doktora habilitowanego,
 - d) decyzji w sprawie nabycia uprawnień równoważnych uprawnieniom wynikającym z posiadania stopnia naukowego doktora habilitowanego,
 - e) zasadności wystąpienia do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o nadanie wnioskodawcy tytułu profesora,
 - f) wniosków o ponowne rozpatrzenie sprawy o nadanie tytułu profesora,
 - g) zasadności wznowienia postępowania administracyjnego w sprawie nadania stopnia naukowego doktora, doktora habilitowanego oraz tytułu profesora.

Z szerokiego zakresu zadań Zespołu, poniżej scharakteryzowano dwa najważniejsze, tj. procedowanie postępowań w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego oraz podejmowanie czynności w postępowaniu w sprawie nadania tytułu profesora. W kadencji 2019–2023 w ramach dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna liczba spraw w zakresie zakończonych postępowań habilitacyjnych wynosiła 14, a postępowań profesorskich 8, w toku było odpowiednio 9 spraw habilitacyjnych i 1 profesorska. Ponadto rozpatrywano dwa odwołania pochodzące z okresu funkcjonowania Centralnej Komisji oraz zakończono jedną uruchomioną wówczas sprawę profesorską. Łącznie daje to liczbę 34 spraw merytorycznych z zakresu dyscypliny, jakie były przedmiotem prac RDN w pierwszej kadencji.

Procedury habilitacyjne w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna

Kompetencje RDN w zakresie postępowań habilitacyjnych są, zgodnie z Ustawą z roku 2018, relatywnie ograniczone. Rada Doskonałości proponuje co najmniej 9 kandydatów na recenzentów, spośród których losowane są trzy osoby. Wybiera także przewodniczącego komisji habilitacyjnej. Co do zasady, recenzentami nie powinni być członkowie Rady. Ograniczenie to nie dotyczy jednak przewodniczących. W przypadku spraw rozstrzygniętych jednoznacznie (zwłaszcza zakończonych nadaniem stopnia doktora habilitowanego) Rada nie ma już żadnych kompetencji zatwierdzających. Sprawy stają się ponownie przedmiotem jej zainteresowania jedynie w przypadku

odwołań składanych przez osoby, których procedura zakończyła się wynikiem negatywnym. Ponadto na początku pierwszej kadencji RDN opiniowała regulaminy jednostek (uczelni i instytutów) w zakresie procedury nadawania stopni naukowych, w tym stopnia doktora habilitowanego. RDN wyznacza także podmiot habilitujący w przypadku, gdy podmiot zaproponowany przez zainteresowanego odmówił wszczęcia procedury.

Podobnie jak w innych dyscyplinach, gdzie liczba spraw nie jest duża, celem zapewnienia lepszego monitoringu nadawanych stopni doktora habilitowanego, w ramach dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna w większości przypadków na przewodniczących komisji proponowano (a następnie wybierano) jednego z przedstawicieli dyscypliny w RDN. Wyjątki dotyczyły habilitantów o dalece wyspecjalizowanych zainteresowaniach badawczych, w przypadku których wszyscy przedstawiciele nie czuli się dostatecznie kompetentni. Wybór przewodniczącego był też niekiedy utrudniony z uwagi na eliminujący kandydata konflikt interesów (praca w tej samej jednostce, wspólnie przygotowywane publikacje, realizowane projekty lub współpraca na niwie eksperckiej).

Pewne, aczkolwiek niezbyt częste trudności występowały także podczas przygotowywania listy minimum dziewięciu kandydatów na recenzentów. Można do nich zaliczyć:

- a) analogiczny do opisanego wyżej konflikt interesów, nie zawsze łatwy do zidentyfikowania (habilitanci nie podają niekiedy w składanej dokumentacji wszystkich współautorów publikowanych prac, a tym bardziej osób, z którymi realizowały projekty badawcze);
- b) interdyscyplinarny charakter prowadzonych przez habilitanta badań naukowych (potrzeba wyboru kandydatów na recenzentów reprezentujących dwa lub nawet trzy „obszary tematyczne”, co jednak w jakikolwiek sposób nie gwarantuje reprezentatywnego wyniku losowania);
- c) koncentracja niektórych wąskich specjalności geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej w kilku zaledwie jednostkach, przy jednoczesnym przyjęciu przez Zespół zalecenia polegającego na ograniczeniu do najwyżej dwóch kandydatów na recenzentów, pochodzących z tej samej uczelni lub instytutu;
- d) wąska specjalizacja badawcza samego kandydata (np. prace metodyczne z zakresu kartografii), powodująca generalną trudność w znalezieniu dziewięciu recenzentów, którzy są samodzielnymi pracownikami naukowymi, a jednocześnie nie mają wspólnych publikacji z zainteresowanym; sytuacja jest często tym trudniejsza im starszy (w sensie długości trwania kariery naukowej) jest habilitant.

Przy rozwiązywaniu wymienionych problemów przedstawiciele geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej w RDN wielokrotnie posilkowali się kandydatami na recenzentów reprezentującymi inne dyscypliny, najczęściej w ramach nauk społecznych. W zdecydowanej większości przypadków byli to przedstawiciele dyscypliny ekonomia i finanse. Zdarzali się także kandydaci z architektury i urbanistyki, nauk o Ziemi i środowisku, nauk o zarządzaniu i jakości, a także nauk

prawnych i psychologii. Równocześnie samodzielni pracownicy naukowci deklarujący GSEiGP kilkakrotnie znajdowali się w grupie kandydatów na recenzentów w ramach ekonomii i finansów. Jedną z takich osób był szacowny Jubilat, prof. dr hab. Tadeusz Strykiewicz.

Praktyka przewodów habilitacyjnych obserwowana podczas przewodniczenia Komisjom wskazuje ponadto na duże różnice w regulaminach obowiązujących w poszczególnych jednostkach. Jest to z jednej strony wyrazem ich autonomii, z drugiej jednak powoduje, że oczekiwania stawiane przed habilitantami mogą być w pewnych aspektach odmienne. Dotyczy to w szczególności kolokwium habilitacyjnego. Zgodnie z nowelizacją Ustawy, od 1 października 2023 r. jest ono obowiązkowe we wszystkich dyscyplinach (tak jak wcześniej obowiązkowe było w naukach społecznych), a w dodatku publiczne. Ustawa nadal nie określa jednak jego formy. Niektóre regulaminy uczelni doprecyzowują to zagadnienie wskazując, że kolokwium dotyczy wyłącznie przedłożonego osiągnięcia naukowego. Inne nie nakładają takiego ograniczenia. Tym samym możliwe jest np. skorzystanie z formy tradycyjnej (tj. zaproponowanie przez kandydata trzech tematów wykładów, z których jeden wybierany jest przez Komisję). W takich sytuacjach decyzję podejmuje Komisja, co jednak często oznacza konieczność jej dodatkowego wcześniejszego spotkania. Ma to znaczenie w warunkach, gdy ustawowy okres między skompletowaniem recenzji a podjęciem uchwały przez Komisję wynosi tylko 6 tygodni. Jednym z postulatów, jakie RDN (zarówno pierwszej, jak i drugiej kadencji) konsekwentnie zgłasza do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego jest pewne ujednolicenie zasad (regulaminów) obowiązujących w jednostkach naukowych. Ma to tym większe znaczenie, że regulaminy te były często zmieniane (w związku z nowelizacją ustawy obowiązującą od 1 października 2023), po czym nie podlegały już ponownej ocenie RDN (jak to miało miejsce na początku kadencji, w 2019 r.).

W początkowym okresie pierwszej kadencji RDN dość częstym problemem była niejednoznaczność nadsyłanych recenzji w przewodach habilitacyjnych. Bywało, że opinie w przeważającej treści negatywne kończyły się pozytywną konkluzją. Zdarzało się również odwoływanie do zapisów poprzedniej Ustawy (recenzenci nie dostrzegali zmian prawnych). Obecnie sytuacje takie mają miejsce znacznie rzadziej.

Posiedzenia Komisji oraz kolokwia habilitacyjne mają (co dopuszcza Ustawa) formę zarówno stacjonarną, jak też zdalną. W dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna przeważały spotkania tradycyjne lub hybrydowe (pomijając okres w jakim miało miejsce apogeum pandemii COVID-19). Szczególnie ważna wydaje się organizacja spotkań stacjonarnych wówczas, gdy jedna z recenzji jest negatywna, a tym samym rola kolokwium jako elementu decydującego o ostatecznej decyzji wzrasta.

Spośród 17 ukończonych przewodów habilitacyjnych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, aż 16 zakończyło się wynikiem pozytywnym. Negatywna decyzja komisji habilitacyjnej dotyczyła tylko jednej sprawy. Wśród kandydatów do stopnia doktora habilitowanego było osiem kobiet i dziewięciu

mężczyzn. Odmienne są proporcje wśród będących w toku przewodów – wśród habilitantów znajdowało się pięć kobiet i trzech mężczyzn. Liczba postępowań habilitacyjnych jakie zostały przeprowadzone w ramach GSEiGP jest mniejsza niż w niektórych innych dyscyplinach nauk społecznych. Liczba złożonych wniosków o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, w kadencji 2019–2023 wynosiła 23. Dla porównania w analogicznym okresie w dyscyplinie nauki prawne złożono 148 wniosków, ekonomia i finanse – 125, nauki socjologiczne – 49 (źródło: Biuro Rady Doskonałości Naukowej). Wynika to z kilku podstawowych przyczyn:

- a) relatywnie, w porównaniu z innymi dyscyplinami nauk społecznych, mniejsza liczba osób deklaruujących dyscyplinę geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna;
- b) formalne powstanie dyscypliny wraz z Ustawą z roku 2018 (niepewność kandydatów odnośnie stawianych wymagań);
- c) duża liczba osób podejmujących procedurę habilitacyjną bezpośrednio przed końcem funkcjonowania Centralnej Komisji (preferencja dla już znanych procedur, obawy kandydatów przed zaostreniem kryteriów w przewodach habilitacyjnych).

Jako dodatkową przyczynę wymienić można, paradoksalnie, wysoki poziom prac badawczych prowadzonych w ramach dyscypliny. Większość składanych wniosków bezproblemowo spełniało stawiane im ustawowo wymogi formalne i merytoryczne. Jak już wspomniano, tylko jedna procedura zakończyła się negatywnie (mniej niż w innych dyscyplinach w obrębie nauk społecznych). W kilku pojawiły się pojedyncze recenzje negatywne. Można domniemywać, że wielu kandydatów z dyscypliny GSEiGP odkłada wszczęcie procedury z uwagi na wysokie wymagania, jakie stawia samym sobie. Świadczą o tym także nadsyłane dokumentacje, niekiedy przewyższające minimalne warunki brzegowe. Bardzo ważna jest także dobra konstrukcja składanych autoreferatów (zwłaszcza wówczas, gdy nadanie stopnia następuje na podstawie cyklu publikacji). W tym kontekście warto przypomnieć, w ślad za Przewodniczącym RDN z lat 2019–2023 [Węgrzyn, 2023], że przy rozpatrywaniu wniosków habilitacyjnych kluczowa jest dogłębna ocena samych osiągnięć naukowych, a nie ich efektów publikacyjnych (bibliometria, wskaźniki h , tytuł czasopisma itd.). Ocena ta jest niekiedy utrudniona wyłącznie lub w przeważającej części współautorskim charakterem przedkładanych osiągnięć naukowych. Coraz częściej dotyczy to także geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. Ponownego podkreślenia wymaga także fakt, że oprócz kluczowego osiągnięcia naukowego, wskazywanego przez kandydata, ocenie recenzentów podlega cały dorobek habilitanta po uzyskaniu stopnia doktora. Obie części dorobku wymagają zatem wyważenia w końcowej ocenie wniosku.

Postępowania profesorskie w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna

Jak już było wspomniane w kadencji 2019–2023 postępowań profesorskich było stosunkowo niewiele (8 sfinalizowanych wniosków o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania tytułu profesora i 1 w toku). Dla porównania w analogicznym okresie w dyscyplinie nauki prawne złożono 73 wnioski profesorskie, ekonomia i finanse – 59, nauki socjologiczne – 12 (źródło: Biuro Rady Doskonałości Naukowej). Wszystkie postępowania w ramach GSEiGP zakończyły się ostatecznie pozytywnymi rekomendacjami RDN. Warto jednak zauważyć, że stopień „entuzjazmu” recenzentów wobec poszczególnych kandydatów był zróżnicowany. Wśród opiniowanych kandydatów były trzy kobiety i pięciu mężczyzn.

W przypadku spraw profesorskich uprawnienia RDN są nieco szersze niż w odniesieniu do przewodów habilitacyjnych. Rada wyznacza minimum 15 kandydatów na recenzentów, z których losowanych jest 5. Przygotowane recenzje trafiają następnie do Zespołu RDN, którego członkowie zapoznają się z nimi i na tej podstawie, po dyskusji, wydają w głosowaniu pozytywną bądź negatywną rekomendację. W praktyce najważniejsza jest zazwyczaj opinia trzech przedstawicieli danej dyscypliny (a więc także w przypadku GSEiGP), którzy przygotowują w formie pisemnej syntetyczne podsumowanie opinii zakończone rekomendacjami i referują je w trakcie obrad Zespołu Nauk Społecznych RDN. Jedynie sporadycznie zdarzało się (i to nie w dyscyplinie GSEiGP), że końcowa opinia zespołu nie pokrywała się z rekomendacją przedstawioną przez trójkę przedstawicieli dyscypliny, w której kandydat ubiegał się o tytuł. Dyskusje w ramach Zespołu bywają burzliwe, a jego członkowie nierzadko są mocno podzieleni.

Problemy jakie pojawiają się w trakcie procedowania wniosków o nadanie tytułu profesora przypominają – czasem nawet w formie zwielokrotnionej – te, o których była mowa w odniesieniu do przewodów habilitacyjnych. Recenzentem może być ktoś, kto sam posiada tytuł profesora w danej dziedzinie nauki. Patrząc ściśle formalnie, już tu pojawia się kontrowersja. Większość obecnie aktywnych profesorów geografii otrzymywała tytuł w okresie, kiedy obowiązywała inna klasyfikacja nauk, a geografia była zaliczana do nauk przyrodniczych. Gdyby literalnie czytać obowiązujący zapis ustawowy, byłoby niezmiernie trudno skompletować grono kompetentnych osób na recenzentów, bo większość potencjalnych kandydatów byłoby wykluczonych z przyczyn formalnych. Tylko półzartem można powiedzieć, że na szczęście tego specyficznego dla dyscypliny GSEiGP problemu nie zauważyli bardzo formalnie ukierunkowani prawnicy i lepiej nie zwracać im na to uwagi, lecz kierować się zdrowym rozsądkiem i względami merytorycznymi.

W części poświęconej przewodom habilitacyjnym zwracaliśmy uwagę, że w przypadku nietypowych, specyficznym zakresie zainteresowań kandydata, w stosunkowo małej dyscyplinie jaka jest GSEiGP pojawia się czasem problem ze wskazaniem

odpowiedniej liczby kandydatów na recenzentów. W przypadku kandydatów, których zainteresowania są pokrewne w stosunku do innych dyscyplin, pomocne jest powoływanie recenzentów spośród tytułarnych profesorów z ekonomii, socjologii, nauk politycznych czy psychologii. Ale to tylko częściowo rozwiązuje problem, który w przypadku postępowań profesorskich jest jeszcze większy niż w przewodach habilitacyjnych. Grono, spośród którego wybierani są recenzenci jest węższe (muszą to być osoby z tytułem profesorskim, a nie tylko z habilitacją). Równocześnie trzeba wskazać więcej kandydatów (co najmniej 15, a nie 9). Problem potęguje fakt, że niektórzy potencjalni recenzenci mają co najmniej pojedyncze wspólne publikacje ze składającymi wnioski lub byli ich promotorami w innych postępowaniach. Tym samym trzeba ich wykluczać z grona kandydatów na recenzentów z uwagi na konflikt interesów. Nie da się ukryć, że sporadycznie zdarza się, iż efektem tych problemów jest wskazywanie czasem osób nieco „luźniej” powiązanych z zainteresowaniami badawczymi kandydata, a także osób których własny dorobek naukowy w ostatnich latach jest stosunkowo skromny. Można się więc obawiać, że ich ocena spełnienia wymagań przez kandydata niekoniecznie będzie zgodna z pożądanymi standardami. W naszym przekonaniu potencjalnym, choćby częściowym, rozwiązaniem tego problemu mogłoby być sięganie po recenzentów zatrudnionych na uczelniach zagranicznych (w tym pracujących tam osobach polskiego pochodzenia). Przy dominującym formalistycznym podejściu do spraw awansowych (o czym będzie jeszcze mowa dalej) jest to jednak na razie trudne do wykonania. Padają bowiem argumenty o niedostatecznej znajomości polskich wymogów ustawowych przez takich potencjalnych recenzentów, a także – w przypadku osób nie władających językiem polskim – o niemożność zapoznania się z polskojęzyczną częścią dorobku. Można wprawdzie argumentować, że w przypadku współczesnych nauk społecznych kandydat do tytułu profesora powinien się legitymować wystarczającym dorobkiem w języku angielskim, ale prawdopodobne jest odrzucenie tego argumentu w przypadku ewentualnych procesów sądowych w następstwie odwołań.

Drugi problem dotyczący doboru recenzentów wiąże się z narzuconą przez ustawodawcę drogą losowania, co stwarza komplikacje w przypadku kandydatów o zainteresowaniach naukowych składających się z kilku grup zagadnień. Przyjmijmy przykładowo, że zainteresowania badawcze kandydata odnoszą się do trzech obszarów tematycznych: A, B i C. Proponowanych jest 15 recenzentów, z których 5 osób to znakomici eksperci w obszarze A oraz po 5 osób specjalizuje się odpowiednio w obszarach B i C. Ale procedura losowania jest ślepa w stosunku do takiego rozumowania i może się zdarzyć, że wylosowani zostaną wyłącznie recenzenci specjalizujący się w obszarze tematycznym B. Przyjmując argumenty ustawodawcy za procedurą losowania, przydałaby się w takiej sytuacji możliwość przeprowadzenia losowania warstwowego (np. losowanych jest dwóch recenzentów z grupy ekspertów w obszarze A, dwóch w obszarze B i jednego w obszarze C). Statut RDN a tym bardziej Ustawa nie przewidują takiej możliwości, co w konsekwencji może wpływać na jakość i kompletność zestawu recenzji.

Podsumowanie i refleksje końcowe

Wydzielenie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej jako odrębnej dyscypliny naukowej w dziedzinie nauk społecznych stworzyło szansę do instytucjonalnej emancypacji nowej dyscypliny poprzez równoprawne z innymi dyscyplinami jej reprezentowanie w powstałej w 2019 r. Radzie Doskonałości Naukowej. Szansa ta nie jest wykorzystywana jeszcze w należyтым stopniu, o czym świadczy relatywnie niewielka, na tle innych dyscyplin nauk społecznych (w szczególności nauk prawnych oraz ekonomii i finansów), liczba postępowań profesorskich i habilitacyjnych. Wzrost znaczenia geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej w kolejnych kadencjach RDN uzależniony będzie w pierwszym rzędzie od rozwoju ilościowego kadry naukowej. Umieszczenie GSEiGP w zespole nauk społecznych, obok takich dyscyplin jak ekonomia i finanse, zarządzanie, polityka i administracja czy socjologia daje możliwość określania zarówno linii demarkacyjnych ww. dyscyplin, jak i wspólnych elementów skłaniających do rozpatrywania problematyki GSEiGP w kategoriach multi- i interdyscyplinarności oraz umacniania związków z innymi dyscyplinami, głównie nauk społecznych. Geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna to także dyscyplina bardzo silnie wiążąca aspekty metodyczne, empiryczne i aplikacyjne. Jej pozycja w naukach społecznych potwierdza, że miejsce mających bezpośrednią wartość aplikacyjną analiz przestrzennych jest nadal w głównym nurcie działalności naukowej [Komornicki, 2023].

Wśród istotnych problemów związanych z realizacją funkcji RDN w odniesieniu do dyscypliny GSEiGP, jej reprezentanci dostrzegają następujące kwestie:

1. Dość szerokie spektrum problemowe zgłaszanych do procedowania wniosków profesorskich i habilitacyjnych, obejmujące tematykę od właściwych subdyscyplin geografii społeczno-ekonomicznej (np. turystyki, osadnictwa, rolnictwa, komunikacji itp.), po zagadnienia GIS, kartografii tematycznych, zarządzania terytorialnego czy kwestie planowania przestrzennego.
2. Wyżej wymienione szerokie spektrum tematyczne prac zgłaszanych na stopień i do uzyskania tytułu naukowego nie ma dostatecznie dużego pokrycia (póki co) w gronie potencjalnych recenzentów. To z kolei rodzi potrzebę sięgania po ekspertów z dyscyplin pokrewnych naukom społecznym, takich jak np. ekonomia, zarządzanie, politologia, socjologia oraz pokrewnych dziedzin nauk o Ziemi. Jest to często uzasadnione z uwagi na silne związki geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej z innymi dyscyplinami, choćby w ramach takich interdyscyplinarnych dziedzin jak: *globalization studies*, *regional studies*, *area studies*, *urban studies*, *migration studies*, *governance studies*, itp.
3. Liczba składanych wniosków habilitacyjnych i profesorskich jest, jak dotąd, relatywnie mała, prawdopodobnie nie do końca proporcjonalna do potencjału nowej dyscypliny. Ma to konsekwencje pozytywne (wnioski są dopracowane i na tle innych dyscyplin wysoki pozostaje wskaźnik sukcesu) oraz negatywne (budowany

powoli wizerunek geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej jako samodzielnej, równoprawnej dyscypliny w ramach nauk społecznych).

4. Rosnąca liczba prac współautorskich przedkładanych jako osiągnięcia naukowe w połączeniu z nadmierną wagą jaką przywiązywana jest przez habilitantów, a niekiedy także przez recenzentów, do bibliometrii. Utrudnia to rzetelną ocenę wniosków.

Ogólniejszym problemem funkcjonowania RDN, zauważalnym przy rozpatrywaniu tak spraw profesorskich, jak i postępowań habilitacyjnych (a zwłaszcza odwołań od podjętych decyzji), jest zaznaczająca się niekiedy dominacja podejścia formalno-prawnego nad merytorycznym. Zdarzało się w minionej kadencji, że podejmowana decyzja o uwzględnieniu odwołania dyktowana była przede wszystkim uwzględnieniem niekiedy błahych uchybień formalnych, podczas gdy przekonanie większości członków Zespołu wynikające z merytorycznego rozeznania rozpatrywanej kwestii sugerowała decyzję odrzucającą odwołanie. Przeważało jednak zdanie radców prawnych i wskazywanie na dominującą linię orzecniczą sądów administracyjnych. Budziło to niekiedy frustrację wiążącą się ze swego rodzaju konfliktem sumienia przy podejmowaniu decyzji w sprawie głosowania. Trudno było niekiedy powstrzymać się przed refleksją, że dla rozstrzygania tego typu spraw formalnych zupełnie wystarczyłby sprawny urzędnik wspierany przez radcę prawnego. Nie są do tego potrzebni wyłonieni w wyborach przedstawiciele dyscyplin naukowych, w założeniu spełniający najwyższe standardy etyczne i merytoryczne. Tymczasem takie właśnie sprawy formalne zajmowały sporą część czasu niektórych posiedzeń Zespołu.

Przy wszystkich wyszczególnionych tu uwagach krytycznych, możemy jednak wyrazić ogólne przekonanie, że sprawy awansowe – przynajmniej w dyscyplinie GSE-iGP – przebiegały zazwyczaj sprawnie i prawidłowo pod względem tak organizacyjnym jak i merytorycznym. Zwiększona – w stosunku do poprzednio obowiązujących rozwiązań – obecność przedstawicieli geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej w Radzie Doskonałości Naukowej sprzyja odpowiedniej wadze „głosu dyscypliny” przy rozwiązywaniu wielu kwestii awansowych i pomaga w podejmowaniu merytorycznie właściwych decyzji. Na koniec warto zauważyć, że połączenie doświadczeń trzech profesorów tytularnych z różnych ośrodków naukowych w kraju (Warszawa, Wrocław, Poznań), zdecydowanie pomaga zarówno w zbliżonym do optymalnego wyznaczaniu potencjalnych recenzentów, jak i wypracowywaniu wyważonego stanowiska reprezentującego interesy dyscypliny w Zespole Nauk Społecznych i w całej Radzie Doskonałości Naukowej.

Podsumowując, nie ulega wątpliwości, że pojawienie się geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej jako odrębnej dyscypliny, podniosło jej rangę jako równoprawnej z innymi 46 dyscyplinami obecnymi w strukturach Rady Doskonałości Naukowej (od 1.01.2024 r. liczba reprezentowanych w RDN dyscyplin wzrosła do 55). To moment zwrotny na ścieżce rozwoju geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej w Polsce. Bardzo ważne miejsce w kształtowaniu tej drogi, zarówno w aspekcie merytorycznym, organizacyjnym jak i instytucjonalnym, odegrał

Profesor Tadeusz Stryjakiewicz. Tym samym dostojny Jubilat w dniu Jubileuszu 70. urodzin może mieć powód do pełnej satysfakcji z dokonanych osiągnięć, jak i do poczucia, że misja Pana Profesora jest kontynuowana przez kolejnych reprezentantów dyscypliny w RDN²⁷.

Ad multos annos Panie Profesorze.
Tomasz Kaczmarek, Tomasz Komornicki, Paweł Swianiewicz

Literatura

- Sitek B. (red.), 2020, *Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów (1991–2020)*. Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów, Warszawa.
- Chojnicki Z., 1990, *Współczesne problemy gospodarki przestrzennej*. „Biuletyn KPZK PAN” nr 146: 203–219.
- Domański R., 1982, *Geografia Ekonomiczna*. PWN, Warszawa.
- Komornicki T., 2023, *Przestrzeń między nauką i praktyką*, [w:] Nowak M. J., Rakoczy R. (red.), *Nauka Polska. Szanse, bariery i wyzwania*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa: 119–130.
- Lisowski A., 2012, *O miejscu geografii społeczno-ekonomicznej w geografii i systemie nauki*. „Przegląd Geograficzny” nr 84(2):171–198.
- Stryjakiewicz T., 2020, *Kształtowanie się geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej jako dyscypliny naukowej w nowej klasyfikacji nauki w Polsce*. „Prace i Studia Geograficzne” nr 65(2): 21–32.
- Węgrzyn G., 2023, *Kryteria i procedury w postępowaniach o nadawanie stopni i tytułów naukowych*. Prezentacja na posiedzeniu plenarnym RDN, 13 marca 2023.

²⁷ Nowa kadencja Rady Doskonałości Naukowej (2024–2027) rozpoczęła się 1 stycznia 2024 r. Dyscyplinę geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, z woli wyborców, ponownie reprezentują profesorowie: Tomasz Kaczmarek, Tomasz Komornicki i Paweł Swianiewicz. Zespół Nauk Społecznych został uzupełniony o 12 dyscyplinę: stosunki międzynarodowe i liczy w drugiej kadencji RDN 36 członków.